

İsmarladığım kitap erken geldi: Manyetik Dağ (Magnetic Mountain) ve alt başlığı da Uygarlık olarak Stalinizm (Stalinism as a Civilization). Yaklaşık 600 sayfa. Önceki kitap Almanca “sosyalist yaşam tarzı” idi ve yaklaşık 700 sayfaydı. İki ayda okudum. Bazı yerleri atladım çünkü ihtiyacım olmayan bilgileri veriyordu ama yine de kitabın yüzde 80’ini okudum diyebilirim. Şimdi işaretlediğim yerleri el yazısıyla deftere geçiyorum ve anlaşılabilir bu notlar 20 sayfadan az tutmayacak. Neyse ki kitabı ödünç aldığım üniversite kütüphanesi corona nedeniyle kapalı...

Kitap büyük bir metal üretim kombinasyonunun kurulmasını anlatıyor. Kombina ile birlikte bir kent de kuruluyor, yaklaşık 200 bin kişinin yaşadığı bir kent... Kurulduğu yer Ural dağlarının güneyinde ve dünyanın en zengin demir madeninin bulunduğu bölge. Pugaçev ayaklanması da bu yakınarda gerçekleşiyor. Maden demir yönünden o kadar zengin ki burada pusula doğru çalışmıyor. 1930’lu yıllarda Bolşevikler Manyetik Dağ Kenti olarak bilinen Magnitogorsk’u kurmaya başlıyorlar.

Kitap İngilizcede “case study” denilen türde yazılmış. Küçük olmamakla birlikte özel bir olguyu inceliyor ama buradan hareketle Stalinizmi de değerlendiriyor.

Yazar, Stephan Kotkin ne gerici ne de marksist-leninist. Bir süre orada yaşıyor, bilgileri yöntemsel olarak değerlendiriyor ve yazıyor. Ne gereksiz yerlerde yeriyor ne de övüyor. Araştırma dediğin zaten böyle yapılır. Bilgiyi ve yöntemi koyacaksın ve değerlendirme yapacaksın...

Okudukça bu kitabı anlatacağım çünkü ileride yazacaklarımda bu kitaptan uzun alıntılar yapmayacağım, en fazla bazı bilgileri ve sonuçları iletirim. Hiç sanmıyorum ama gelecekte kitabı Türkçeye çeviren olursa (kitap 1995 baskısı, bendeki Paperback 1997) oradan okuyabilirsiniz.

Yazar kitabın ikinci sayfasında Stalinizmin sadece baskı yönüyle değerlendirilemeyeceğini, Stalinizmin yeni bir toplum yaratmayı hedeflediğini ve bu nedenle uygarlık anlayışı temelinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtiyor.

Kitap Stalin'den alıntıyla başlıyor. Yazılarından değil bir konuşmasından... Anlaşıldığı kadarıyla bir yemek sırasında... Şöyle çevrilebilir:

Büyük devlet makinesini hareket halinde tutan basit, sıradan, ortalama insanların şerefine (içmeyi) öneriyorum. Onlar hakkında kimse yazmaz, onların yüksek ünvanları ve ofisleri yoktur, fakat bizi ayakta tutan onlardır. Bu insanların sağlığına içiyorum.

1991'de SSCB'nin ve iki yıl önce Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerin dağılması sosyalizmin araştırılmasında önemli ufuklar açtı. Bir kere bu ülkelerdeki arşivlerin önemli bölümü araştırmacılara açıldı, araştırmacılar da –öncekilerin yaptığı gibi- soğuk savaş dilini kullanmadılar, tersine değerlendirmeleri daha objektif oldu.

Ek olarak Bulgaristan hakkında yazılan kitapta o ülkede yayınlanan ve sosyalizm dönemiyle ilgili çok sayıda araştırmaya atıf da yapılıyor.

Bu araştırmalarda ne Politik Büro'nun zorlaması var, ne de fon alınan üniversite istediği için olsa gerek soğuk savaş dilinin kullanılması...

6 Mayıs 1972'den birkaç gün önce ya da Denizlerin idamından kısa süre önce bir THY uçağı Ankara-İstanbul seferini yaparken Sofya'ya kaçırılır. Uçağı kaçıran THKO'lular idamdan vazgeçilmesini isterler. Türkiye, Bulgar Hükümeti'nin uçağı operasyon yapmasını ister, Bulgaristan reddeder. Bir süre sonra uçağı kaçıranlar sonuç alınamayınca teslim olacaklardır.

Bunlardan birisi olan Sefer Şimşek ile yıllar sonra Almanya'da karşılaştım. Kendisiyle Yazın Dergisi'nde yayınlanan uzun bir söyleşi yapacaktım. Bulgaristan onu "terörist" olarak arıyordu, bu nedenle eşi ve çocuklarının bulunduğu ülkeye dönemiyordu.

Bulgarca öğrenmiş, üniversite bitirmiş ve doktora yapmıştı ama doktorasının kabulünde sorun çıkmıştı. Demişlerdi ki ona: Yoldaş Jivkov'dan yeterince alıntı yapmamışsın...

Bu uygulamayla doğrudan karşılaştan birisi anlatmasa inanmakta zorlanırdım ama böyleydi işte...

Reel sosyalizmin tarihe karışması bu toplumla ilgili daha objektif araştırmaların yolunu açtı.

Ters bir durum ama böyle işte...

Okudukça yazacağım...